

na morsku obalu. Ostatke ovih utvrđenih naseoba na visinama naš narod zove obično imenom gradina; rimski pisci upotrebljavaju riječ oppidum kada o njima govore. Bilo ih je velikih i prostranih, gdje je stalno boravilo nekoliko župa, bilo i manjih koje su služile kao utočište i sklonište za vrijeme pogibelji. Takvih gradina nalazimo i na našem primorju obično malo udaljeno od same obale. Veliki humci nagomilanog kamenja (gomile) koje se često redaju također na našem primorju, predstavljaju grobove ilirskih prvaka.

Ilirskim plemenima na jugu i to Ardijejima uspjelo je, valjda pod posrednim uplivom grčkih susjeda, organizovati narodnu državu, čija je najveća moć spojena uz ime kralja Agrona (umro 230 pr. Kr.) i njegove energične supruge i nasljednice kraljice Teute. Prvi cilj agresivne ardijejske politike bile su grčke kolonije i gospodarstvo na Jadranu. Ilirska mornarica malo po malo postala je apsolutna gospodarica Jadrana, čak i Jonskog mora. Ali svojim gusarenjem došli su Iliri i morali su doći u sukob s rimskom državom koja je bila, osobito poslije prvoga punskog rata, u stalnom ekspanzivnom razvitku. Tada se je pojavila za prvi put rimska moć na istočnoj obali Jadrana, tobože kao zaštitnica grčkog življa potlačenog od Ilira, ali zapravo da afirmiše svoju hegemoniju na moru i svoje aspiracije na ilirsku zemlju. Uz svu hrabrost i navalnu moć Iliri su imali samo privremenih uspjeha ali rimskoj organizaciji i rimskom oružju nisu bili dorasli. Prvi sukob svršio je s porazom ardijejske države, Rimljani su god. 228 slavili u Rimu svoj prvi trijumf »ex Illurieis«. U otporu protiv rimske moći nisu imali bolju sreću ni Agronovi nasljednici, koji su tražili savez s grčkom Makedonijom protiv zajedničkog neprijatelja, niti lukavi Grk Demetrios, gospodar Hvara; Genthios, zadnji ilirski kralj, bio je god. 167 pr. Kr. zarobljen i uveden u triumu u Rim. Tako su postali Rimljani gospodari obale južnog Jadrana i grčkih kolonija, akoprem su ovima dozvolili neku fiktivnu samostalnost.

Sjeverni Jadran i unutrašnjost ilirske zemlje bili su još slobodni. Konsekventna rimska politika tražila je bezuvjetno spoj između Italije i novih posjeda u Grčkoj također kopnenim putem.

Tako je postao sukob s drugim ilirskim plemenima, osobito s hrabrim ratobornim Delmatima, neizbježiv. Ratovanje je započelo u godini 156 pr. Kr. i trajalo je više od 160 godina. Najžilaviji otpor Delmata i njihovo junaštvo opetovano je dokazalo Rimljanima da osvajanje ilirske zemlje nije laka stvar i da zahtijeva velike žrtve i mnogo krvi. Rimljani su najprije pokušali prodrijeti u unutaršnjost s juga kroz neretljansku dolinu. Delmati izgubiše god. 155 usprkos herojskog otpora svoju glavnu utvrdu Delminium, gradinu na Lib Planini na Duvanjskom Polju, i Rimljani slaviše svoj prvi trijumf »de Delmateis«. Na sjeveru su ilirski Japudi svo-